

KRŠETE, selo kraj Buja. Crkva Sv. Petra i Pavla barokna je građevina (oko 1700, obnovljena 1885). U crkvi se nalaze dvije skulpture u visoku reljefu na prizmatičnim stupovima. Prikazuju evanđeliste Mateja i Marka ili Luku. Zajedno s figurom uzidanom na vrhu pročelja župne crkve u Bujama i arhit. elementima u kripti katedrale u Novigradu identificirani su kao dijelovi rastavljene ranogotičke (XIII–XIV. st.) propovjedaonice novigradske katedrale. Stilski se vežu uz djelatnost klesarske radionice općinske palače u Puli iz 1295.

LIT.: J. Stojić, Kiparska radionica općinske palače u Puli, Peristil, 1965–66, 8–9. Iv. Mat.

KRŠINIĆ, Frano, kipar (Lumbarda na Korčuli, 24. VI. 1897 – Zagreb, 1. I. 1982). Pohađao je klesarski odjel Zanatske škole u Korčuli, potom klesarsko-kamenarsku školu u Hoćicama u Češkoj 1913–17 (Q. Kocian) i Akademiju u Pragu 1917–21 (J. V. Myslbek, J. Štursa). U Češkoj se izdržavao klesanjem portreta i likova za druge kipare. Bio je na studijskim putovanjima u Njemačkoj (1920), Grčkoj (1922), Francuskoj (1925, 1937) i u Italiji (1936); 1922–24. živio u Beogradu. Bio je jedan od osnivača grupe »Zemlje« (iz koje je istupio 1930) i član »Nezavisne grupe hrvatskih umjetnika«. Od 1924. profesor je na Akademiji u Zagrebu, gdje od 1947. vodi Majstorsku radionicu. Bio je član JAZU od 1949.

Oslobađajući se postupno Bourdelleova dinamizma i Meštrovićeva utjecaja, K. je izgradio vlastiti izraz, bez naglih skokova i iznenadnih obrata. U nizu ostvarenja uspio je stvaralački asimilirati elemente Štursine umjetnosti u zamisli i kompoziciji motiva te Maillolovu sintezu oblika, blisku klasičarstvu i duhu mediteranske tradicije. Njegova pojava u hrv. kiparstvu označava prekid s naturalističkom faktografijom i ilustrativnošću uljepšanoga realizma, narativnoga akademizma i ornamentalnih oblika secesije. Kršinićeva skulptura raste spontano iz intuicije i doživljava volumena u prostoru. On je majstor lirskoga oblika a najviše domete postigao je u ženskim aktovima i figuralnim kompozicijama u bronci, kamenu i mramoru (*Dijana*, 1928; *Buđenje*, 1928; *Češljanje*, 1928; *Majka i dijete*, 1940; *Njegovateljica ruža*, 1940. i 1953; *Majčina igra*, 1942; *Sjećanje*, 1943; *Pleti me, pleti, majčice*,

1950). Sažimanjem lik. elemenata, mirnim tokom linije, uravnoteženom gradnjom masa, idealizacijom i prođuhovljenjem oblika on iskazuje primarnu toplinu i buđenje djevojaštva, ljepotu mladosti i intimnu draž ženstva (*Majka kupa dijete*, 1958). U strogoj tektonskoj jasnoći i jedinstvenoj čistoći oblika sanjarskih aktova kao nosilaca lirskih tema buđenja, čitanja, odmaranja, češljanja, sreće i strepnje, Kršinićeve kiparske zamisli rastu iz osnovnih mogućnosti i posebnosti materijala. Duga kamenoklesarska predaja u obitelji ostavila mu je u naslijeđe siguran i neposredan odnos prema kamenu; doživljava oblika njegovih najboljih radova izrastaju iz strukture i prirode kamena. Zatvorenu formu nabijenu pokretom gradi iz jezgre i oko osovine kipa, tako da se skulptura pojavljuje čista i jednostavna poput prirodnih elemenata i pojava. Da bi postigao uravnoteženost svih dijelova kipa, on pojednostavljuje detalje i ostvaruje glazbeni ritam linija i masa (*Kupačica*, 1960; *Na suncu*, 1962). Njegovo majstorsko poznavanje i obrada materijala pročišćava realističku istinu do sažete i monumentalne konstrukcije iz koje zrače blagost, humanizam i stvaralačka usredotočenost na glavne plastične zadatke. — U kamenu i bronci izveo je mnoge reprezentativne spomenike (*Frane Bulić*, Zagreb 1935; *Eugen Kumičić*, Zagreb 1937; *Nikola Tesla*, Gospić 1981), memorijalne spomenike (u Sisku, Grubišnom Polju, Dubrovniku, Bakru i Zagrebu), lik maršala Tita (Titovo Užice, 1961), spomenik Etiopskoga narodnoga oslobođenja (Addis Abeba, s A. Augustinčićem, 1955), nadgrobne spomenike u Zagrebu i Dubrovniku, portrete, autoportrete i poprsja (*A. Starčević*, *A. Kovačić*, *J. Kljaković*), likove kazališnih umjetnika u predvorju HNK u Zagrebu 1934–48 (*A. Mandrović*, *J. Freudenberg*, *V. Lisinski*, *D. Demeter*, *I. Zajc*, *M. Ružička-Strozzi*), reljefe u sadri (*Senjski uskoci*), bronci (*Dafnis i Chloe*, *Rihari*) i drvu (*Svirajući*). Na spomenicima je zadržao snažniju gestu odsječene i ravne površine u čemu se na mjestima ogledao utjecaj bourdelleovskog oblikovanja i meštrovićevske patetičnosti. Vrijedne su i njegove kompozicije u terakoti, razvedenih oblika i nemirne površine (*Djevojka s vrčem*, 1925; *Odmor*, 1928; *Torzo*,

F. KRŠINIĆ, *Sputana*

F. KRŠINIĆ, *Dijana*. Zagreb, Moderna galerija

1870—1950, Beograd 1975, str. 40, 244. — A. V. Miličić, Kršinić, Marulić, 1981, 3. — Z. Rus, Savršenstvo harmonije mase, Večernji list, 4. I. 1982. — J. Škunica, Majstor lirske forme, Vjesnik, 5. I. 1982.

KRŠNJAVA, Izidor, povjesničar umjetnosti i slikar (Našice, 22. IV. 1845 — Zagreb, 3. II. 1927). Gimnaziju je završio u Vinkovcima a prve pouke u slikarstvu dobio je od H. C. Hötzendorfa u Osijeku. U Beču 1866—69. studira filozofiju i povijest umjetnosti (R. Zimmermann, R. Eitelberger, C. Lützow) i uz to polazi Akademiju kao stipendist hrv. vlade. Na Münchenskoj Akademiji studira 1870 (W. Dietz i W. Lindenschmit); 1872—77. boravi s prekidima u Veneciji, Rimu i Sorrentu gdje slika pretežno mrtve prirode i pejzaže u malome formatu, kopira renesansne majstore. Njegova *Studija ženske glave* bliska je Münchenskomu realizmu; u pojedinim dijelovima odlikuje se spontanom i slobodnom izvedbom i nemirnom fakturom. U koloristički otvorenijim mrtvim prirodama naglašava strukturu materije. Bavio se i bakropisom; izlagao u Zagrebu (1869, 1871, 1874), Beču (1872, 1877) i u Rimu (1875). U Italiji susreće J. J. Strossmayera, koji snažno utječe na njegov budući rad na podizanju hrv. kulture: osnivanje Katedre za povijest umjetnosti na zagrebačkom Sveučilištu, uređenje Strossmayerove galerije slika i organiziranje lik. života u Hrvatskoj.

Nakon što se konačno vratio u zemlju 1878, oživljava djelovanje Društva umjetnosti, postaje prvim profesorom povijesti umjetnosti na zagrebačkom Sveučilištu i napušta slikarstvo (vraća mu se tek poslije I. svj. r.). Društvu umjetnosti namjenjuje ulogu promicanja domaćega umjetničkoga obrta, osniva Muzej za umjetnost i obrt (1880) i Obrtnu školu (1882). Kao tajnik Društva organizira uz Bolléovu suradnju sudjelovanje na izložbama u Trstu 1882. i Budimpešti 1885. s proizvodima umj. obrta, nastojeći prikazati i narodnu kućnu radinost. Postaje prvim kustosom Strossmayerove galerije slika (1883) i urednikom prvoga kataloga. Predavanja na Katedri, djelovanje u Društvu umjetnosti, sudjelovanje u gradnji kult. institucija i rekonstrukciji povijesnih arhit. spomenika, te kritički komentari izgradnje Zagreba prikazuju ga kao sljedbenika estetičkih pravaca što su ih zastupali najistaknutiji predstavnici historizma druge pol. XIX. st. (R. Eitelberger, G. Semper i E. Viollet-le-Duc). God. 1891. postao je predstojnik vladina Odjela za bogoštovlje i nastavu i tu je dužnost obavljao do 1896 (odstupio zbog dačkih nemira 1895). Premda zbog svojega pristajanja uz Khuenov režim prekida veze sa Strossmayerom, on sâm nastavlja realizaciju vlastita programa. Osiguravši materijalno pokrivenost za dalekosežne projekte, izgradio je i pregradio više od 90 zavoda i škola, osnivao pedagoške ustanove i organizacije, obnovio velik broj crkava, modernizirao nastavu na srednjim, stručnim i visokim školama (gimnazije u Zagrebu i Sušaku, Glazbeni zavod u Zagrebu, obnova unijske crkve u Križevcima, srpskopравosl. crkve u Pakracu, završna faza izgradnje kazališta u Zagrebu, umjetnički ateljei, preuređenje Arheološkoga muzeja). U dekoriranju zidova palače Bogoštovlja i nastave (Opatička 10 u Zagrebu) želio je naglasiti klasične, kršćanske i humanističke temelje kulture. U Zagreb je doveo Bukovca i Medovića, a na tome je poslu angažirao i druge mlade umjetnike kojima je bio podijelio stipendije za studij u inozemstvu. To je početak sukoba s umjetnicima, što je dovelo do raskola u Društvu umjetnosti i 1897. do službenoga početka hrv. likovne moderne. Unatoč autoritativnu vođenju Društva umjetnosti i opravdanu zahtjevu za sustavnim razvojem lik. života, prema novim pojavama nije bio u načelnoj opoziciji, što je pokazao u ocjeni Čikoša-Sesije, Frangeša, Meštrovića i Kovačića. U svojim estetičkim razmatranjima nije ostao na stanovištima herbartizma i formalizma iz ranijih radova, već je svoje poglede prilagodio suvremenim težnjama na poč. XX. st. Njegov dinamični temperament ogleda se i u brojnim kritikama i polemikama, koje ne dodiruju samo jedan događaj nego osvjetljavaju i niz drugih problema (polemika sa Š. Ljubićem). Suradivao je u »Zeitschrift für bildende Kunst« u Leipzigu, osnovao je »Glasnik Društva za umjetnost i umjetni obrt« (1886) i »Nastavni vjesnik« (1892). Cijeloga se života oduševljavao Danteom, prevodio je »Božansku komediju«, preporučivao danteovske teme umjetnicima i držao kolegij o Danteu na Sveučilištu. U visokoj starosti naslikao je fresku iz života Franje Asiškoga u franjevačkoj crkvi u Zagrebu. Njegov plodan život i temperamentni stil rada obilježili su cijelu jednu epohu u hrvatskome lik. i kulturnome životu.

BIBL.: Dvije radnje o umjetnosti, Zagreb 1876; Znamenovanje povijesti i arheologije umjetnosti, Zagreb 1878; Listovi iz Slavonije, Zagreb 1882; Mašičeve slike, Narodne novine, 1882, 42; Oblici graditeljstva u starom vijeku i glavna načela građevne ljepote, Zagreb 1883; Priedlozi za organizaciju obrtnu nastave, Zagreb 1883; Zbirka Strossmayerove galerije

1938; *Odmor seljanke*, 1942). Među djelima iz razdoblja poslije 1945. ističu se *Ribari* (1947) s naglašenom dijagonalom dinamički uspravljenih likova i *Sputana* (1957), koja predstavlja Kršinićevu sintezu plastičkoga htijenja vezana uz temu ženskog akta. Brojna su djela, postavljena u javnim prostorima, primjeri skladnoga spoja skulpture i okoliša (*Pučka pjevačica*, Ilidža 1929; *Molitva*, Beograd 1930; *Majčina igra*, Sarajevo 1946). Oble, pročišćene i jednostavne forme, laganih pokreta i karakterističnih stavova, oplemenjuju gradske i parkovne prostore u kojima se nalaze.

Samostalno je izlagao u Zagrebu (1921, 1929, 1932), Beogradu (1922, 1924, 1968) i u Dubrovniku (1971). Retrospektivna izložba priređena mu je u Zagrebu 1968. Sudjelovao je na izložbama Proletnoga salona (1921—24), na Međunarodnoj izložbi dekorativne umjetnosti u Parizu (1925), na izložbi jugosl. skulpture i slikarstva u Londonu (1930), na XXII. i XXV. bijenalu u Veneciji (1940, 1950) i dr.

LIT.: J. Miše, Fran Kršinić, Obzor, 1925, 72. — I. Šrepić, Osvrt na izložbu Frana Kršinića, ibid., 1929, 124. — M. Hanžeković, Umjetnost kipara Frana Kršinića, Zora, 1931, 32. — J. Draganić, Izložba kipara Kršinića, Novosti, 1932, 297. — V. Kušan, Frano Kršinić, HR, 1943, 6. — O. Bihalji-Merin, Frane Kršinić, Beograd 1951. — Lj. Babić, Jedna šezdesetogodišnjica, Bulletin JAZU, 1957, 2. — M. Peić, Frano Kršinić, ČIP, 1957, 65. — K. Angeli Radovani, Zaljubljenik ravnoteže, Narodni list, 1957, 3745. — P. Šegedin i Ž. Domljan, Frano Kršinić, Zagreb 1968. — Ž. Domljan, Obljetnica Frane Kršinića, ŽU, 1968, 7—8. — B. Gagro, Hrvatska skulptura građanskog perioda, u katalogu: Jugoslovenska skulptura